

Așezarea neolitică de la Satchinez (județul Timiș)

FLORIN DRAȘOVEAN

În anul 1987, datorită lucrărilor de investiții ale SPP Șandra în zona Satchinez-Biled-Șandra, au fost efectuate cercetări de teren privind depistarea și cartarea obiectivelor arheologice din perimetrul supus investițiilor¹. Cu acest prilej a fost descoperită și așezarea de la Satchinez care a fost codificată cu cifra nouă roman (IX). Situl în discuție se află la circa 300 m sud-vest de localitate, pe o terasă care înaintează în fosta baltă a comunei, astăzi secată.

Încă din anul 1987, lucrări de excavații au distrus pe mai bine de 1 000 m² zona locuită, iar în anul 1988, pe încă 200 m². În această situație, în anul 1989 au fost efectuate săpături de salvare care au avut ca scop cercetarea zonei ce urma să fie dizlocată de lucrările de investiții. Pentru aceasta a fost deschisă o suprafață de 12×4 m, orientată paralel cu frontul de excavație care a reliefat următoarea stratigrafie: 0–0,20 m — humus actual de culoare brun-neagră; 0,20–0,35 m — strat negru-cenușiu cu aspect granulos care aparține culturii Basarabi; 0,35–0,55 m — strat gălbui-cenușiu granulos care aparține culturii Vinča (fig. 1).

COMPLEXELE ARHEOLOGICE

Groapa nr. 1, distrusă parțial de lucrări, se află la capătul vestic al suprafeței cercetate (fig. 2). Este un bordei de formă ovală, cu diametrul maxim de 1,80 m, care are pardoseala din lut bătut păstrată foarte bine. În partea de sud, lipitura coboară pe pereții gropii nr. 3 care este, probabil, o groapă de provizii.

Groapa nr. 2 se află în carourile 3–4. Este de formă ovală, cu diametrul de 3,20 m și, la fel ca groapa 1, este pardosită cu lut. Materialul descoperit în aceste complexe aparține culturii Basarabi².

Groapa nr. 4 este de formă circulară, cu diametrul de 3 m. Pe fundul ei a fost descoperit un strat gros de circa 35 cm, format din lut gălbui amestecat cu nisip fin, care se diferențiază net de sterilul ce are o culoare roșiatică și conține concrețiuni calcaroase. Pe baza acestor date considerăm că în această groapă era preparat lutul din care se modelau vasele.

Groapa nr. 5 are un diametru de circa 3,6 m. Este un bordei în care s-a descoperit o mare cantitate de ceramică, precum și majoritatea utilajului litic și a uneltelor din os scoase la lumină de cercetările din anul 1989. Acest complex este intersectat de o groapă (nr. 5 a) în umplutura căreia a existat mult chirpici de dimensiuni variabile, de la bucăți cu un diametru de 10–12 cm până la praf, care a făcut ca delimitarea acesteia, prin culoarea roșie a pământului, să nu ridice probleme. Puținele fragmente ceramice din această groapă (am luat în discuție doar cele găsite pe fundul ei, care penetrează sterilul, și nu cele de pe margine,

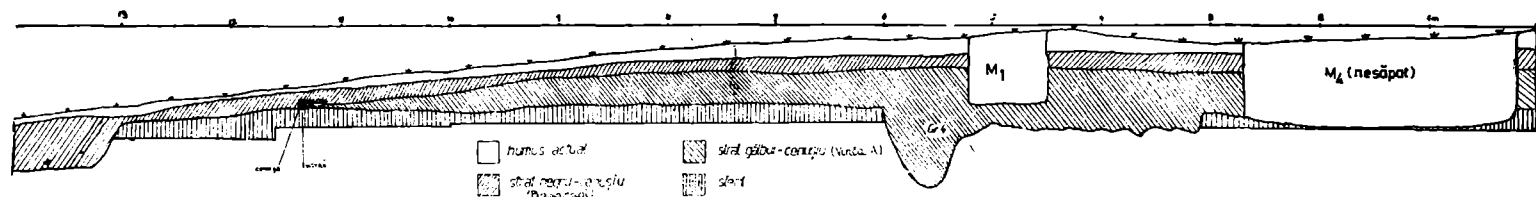


Fig. 1. Profilul peretelui de nord al suprafeței nr. I

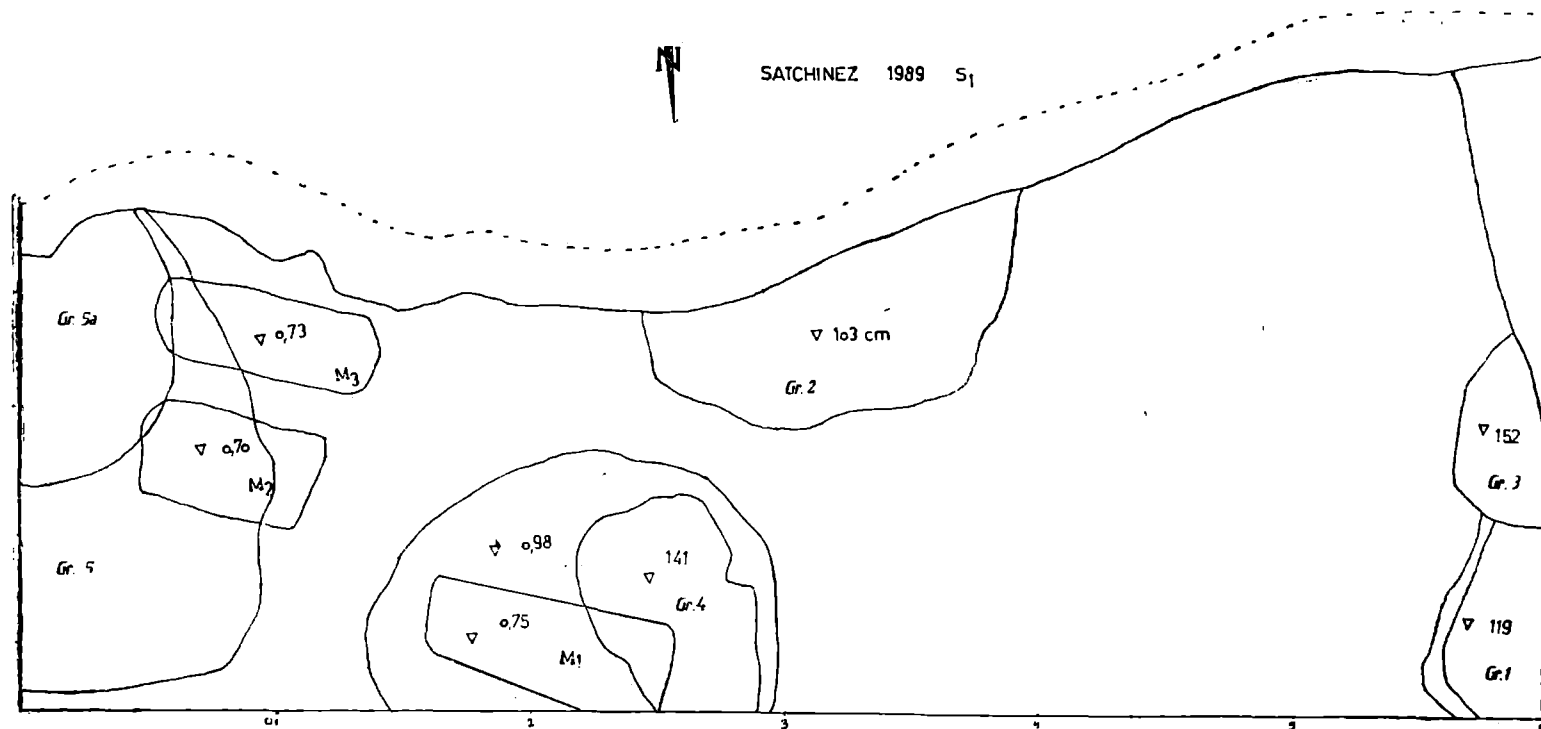


Fig. 2. Grundriss-ul suprafeței nr. I

zonă în care ar fi posibil un amestec) se leagă de groapa nr. 5 și aparțin culturii Vinča.

*Unelte*le sînt reduse numeric, fiind descoperite în groapa nr. 5 trei spatule din os (pl. I/4; V/8; VI/9), lame dintre care două din hidrocalcedonie alb-mată (pl. III/6, 8), una din silex maroniu (pl. VI/2) și una din obsidiană (pl. VI/7)³. Din același complex, cercetările au scos la lumină și trei topoare din piatră șlefuită (pl. II/2; III/10, 12).

CERAMICA

Specia grosieră are în compoziție nisip și pleavă, pleavă și cioburi pisate sau pietricele, este arsă bine atunci cînd are ca degresant nisip sau cioburi pisate și incomplet cînd se folosește pleava. Culoarea predominantă a ceramicii uzuale acoperă o paletă de brun cu nuanțe de gălbui sau cărămiziu.

Formele sînt reprezentate de oale cu pereți arcuiți (fig. 3, tip C 1 a: pl. I/8; III/5, 7), oale globulare (tip C1e: pl. II/1, 3), cu buza evazată (tip C1b: pl. II/8, 9; III/9) și oale bitronconice (tip C1 Va: pl. II/5, 6; VIII/4, 10).

Ornamentele (fig. 4) sînt compuse din alveole simple dispuse sub buza vasului (tip A1: pl. II/5) sau duble (tip A4: pl. II/8), alveole și creștături pe buză (tip A6: pl. I/7; III/2 5, 7; VIII/9; tip A: pl. III/4) și creștături executate pe și sub buză (tip A9: pl. II/3). O altă categorie de decoruri sînt cele în relief, formate din barbotină neorganizată (p. I/8; III/2) sau organizată în șiruri paralele verticale (tip B1: pl. II/9), oblice (tip B2: pl. II/1) sau orizontale (tip B4: pl. VIII/10). Într-un singur caz creștele barbotinei sînt spatulate, creînd impresia unor brîuri alveolate (tip B3: pl. III/5). Tot în categoria ornamentelor în relief pot fi incluse și brîurile alveolate (tip B11: pl. II/7), butonii semisferici dispuși pe corpul vasului (tip D9: pl. III/9) și toarele creștele (tip B9: pl. VII/7), ultimele două tipuri avînd, probabil, și un rol funcțional.

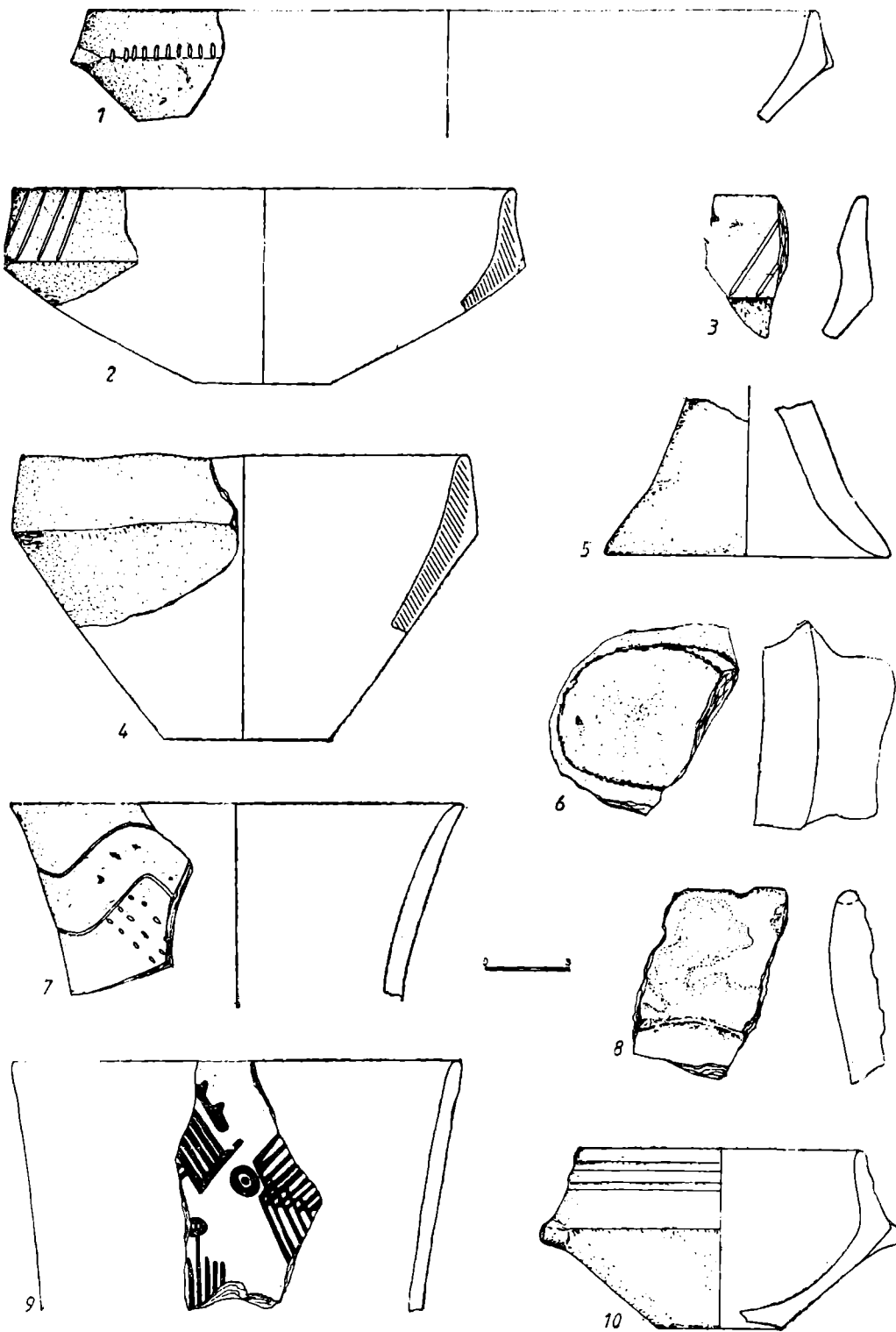
După cele două categorii de ornamente realizate prin impresiune sau creștare și cele în relief urmează decorurile executate prin scrijelare. Din această sferă menționăm inciziile paralele dispuse pe partea superioară a vaselor (tip D 12: pl. III/7; tip D 13: pl. VIII/6), volutele realizate adînc în pastă, mărginite de o bandă punctat-incizată (tip D 1: pl. VI/6) sau o simplă incizie plasată sub buză (tip D 9: pl. III/9). La două fragmente ceramice (pl. V/6; VII/6) care pot face parte din același vas, inciziile sînt incrustate cu o substanță alb-văroasă, spațiile dintre acestea fiind pictate după ardere cu o culoare brun-roșcată.

Specia semifină este mai redusă numeric în comparație cu cea uzuală. Lutul, bine frămîntat, are în compoziție atît nisip fin, cît și, în unele cazuri, materie organică și cioburi pisate, pasta fiind densă, bine arsă și lustruită. Atunci cînd amestecul este format din materie organică bine mărunțită, suprafața vaselor, bine lustruită, este poroasă. Culoarele predominante ale ceramicii semifine sînt cele negre-cenușii și cenușii.

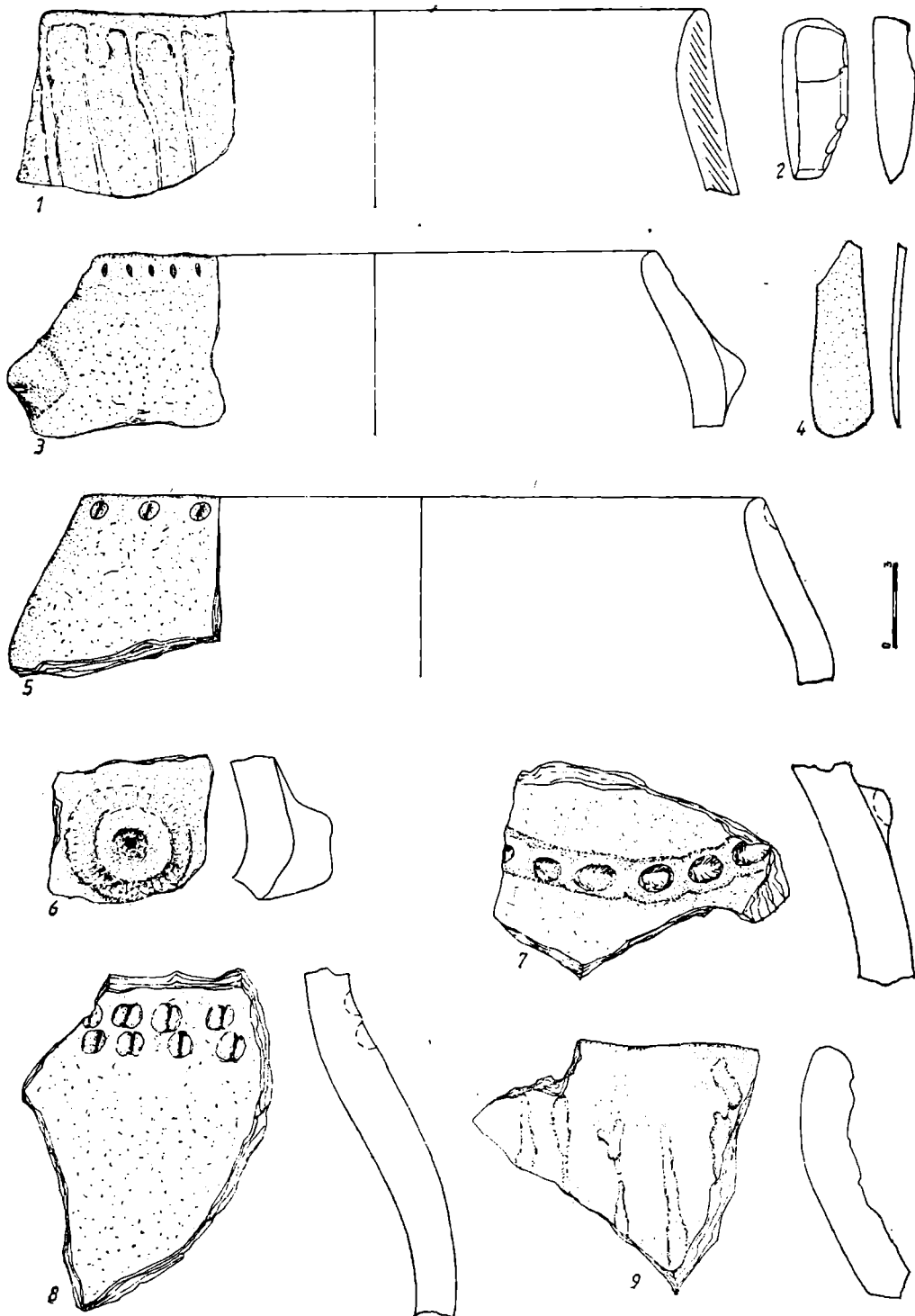
Formele întîlnite la această specie sînt: strachina tronconică (tip A IIa: pl. VIII/5; tip A II b: pl. VII/1, 3); tip A 3: pl. VII/2, 4, 9; tip A 4: pl. VI/6), strachina profilată (tip BVIII 1 b: pl. V/4; tip BVIII 2 b: pl. VIII/1), oala (tip C1a: pl. III/3; V/2; tip CIVc: pl. I/4; V/7; VI/7) și amfora (pl. I/7).

Ornamentele pot fi încadrate în două categorii: în relief (tip B) și scrijelate (tip D). Pe un singur fragment se constată o combinație între pictura cu roșu care este aplicată în spațiul dintre incizii (tip D23: pl. I/7).

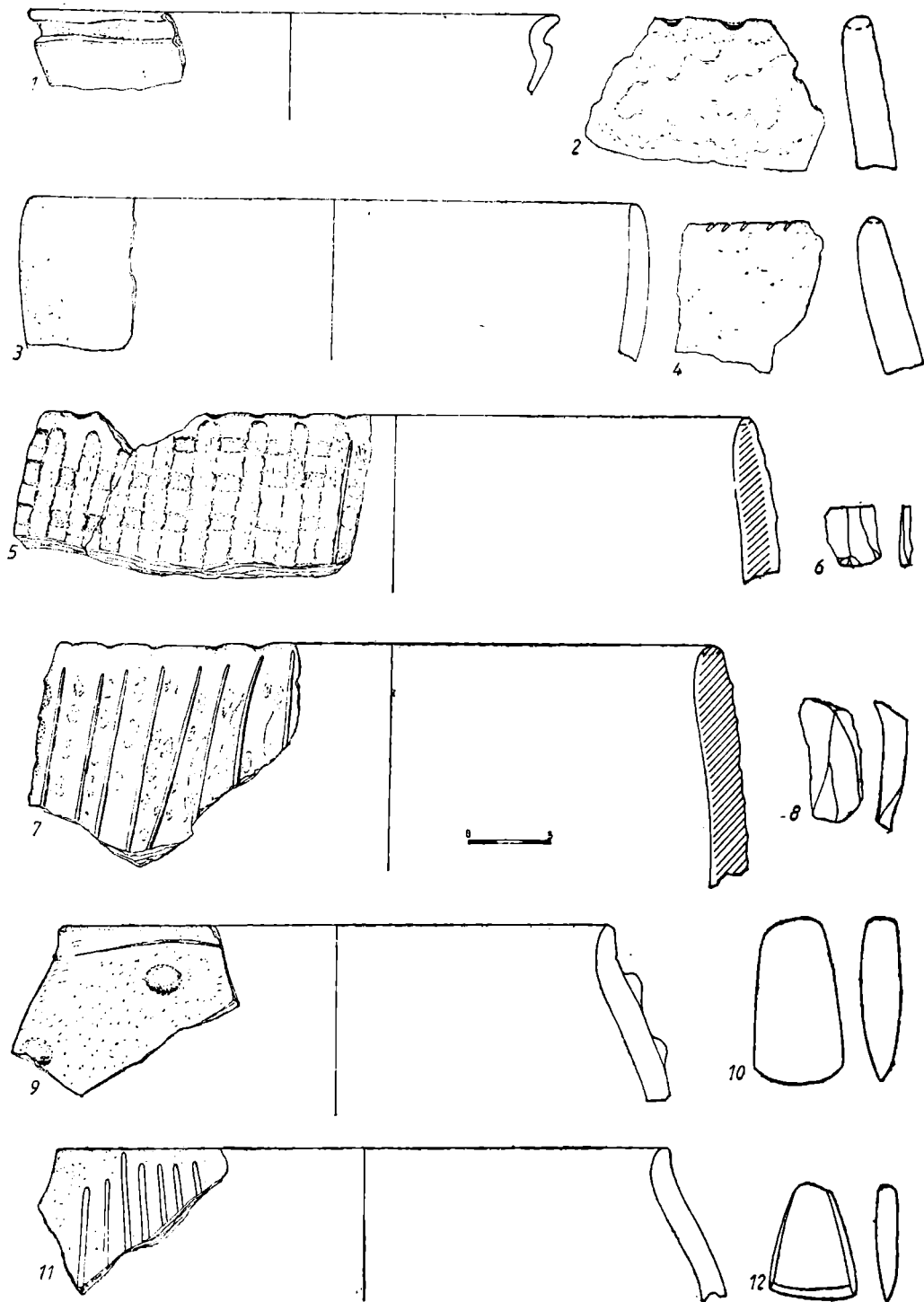
Decorurile în relief, care pot avea și un rol funcțional, sînt reprezentate prin toarele-buton (pl. I/1; VII/5) care, în unele cazuri, au vîrfurile albiat (tip B6: pl. V/7).



Pl. 1. Satchinez IX 1-8 — ceramică din groapa nr. 4; 9-10 — ceramică din groapa nr. 5.



Pl. II. Satchinez IX — groapa nr. 5 — 1, 3, 5—9 — ceramică; 2 — topor din piatră șlefuită; 4— fragment dintr-o spatulă de os



Pl. III. Satchinez IX — groapa nr. 5—1—5, 7, 9, 11 — ceramică; 6, 8 — lame din hidrocalcedonie alb-mată; 10, 11, 12 — topoare din piatră șlefuită

Ornamentele realizate prin incizare sînt reprezentate de linii în zig-zag care formează sub buza vasului cimpuri triunghiulare umplute cu impresiuni (tip D 28, 29: pl. VII/2, 9), de benzi spiralice umplute cu împunsături (tip D 22: pl. V/2; tip D 33: pl. VI/10) și de drepte paralele (pl. IV/4; VIII/5) care se pot constitui într-un decor meandric. Pe lângă acestea, specia semifină este decorată cu incizii fine — dispuse vertical sau oblic pe partea superioară a vaselor bitronconice — care apoi au fost lustruite (pl. I/3; VI/4). Uneori, buza este subliniată printr-o incizie lustruită (pl. VII/4). Pe un singur fragment (pl. I/1), în zona umărului, sînt executate creștături care au fost lustruite.

Specia fină are în compoziție nisip fin, lutul este bine frământat și ars. Suprafața vaselor, puternic lustruită, are un luciu metalic. Ceramica aparținînd acestei specii este de culoare cenușie, neagră-cenușie și neagră. În unele cazuri, datorită tehnicii de ardere, partea superioară a vaselor este neagră sau neagră-cenușie, iar cea inferioară cenușie sau, mai rar, brună. Picioarele de cupe sînt pictate înainte de ardere cu o culoare roșie-sîngerie și sînt foarte bine lustruite. Cîteva fragmente care au în compoziție și materie organică bine mărunțită prezintă o suprafață — lustruită — poroasă.

Formele sînt dominate de strachina profilată (tip B Ia: pl. VI/1; tip B II: pl. V/3; VIII/7; tip B III: pl. V/5; tip B VIII a1: pl. IV/9; tip B VIII a2: pl. IV/1, 7; tip B VIII 1b: pl. V/4, 7; VI/6; tip B VIII 2b: pl. I/2; IV/3; VIII/1), fiind urmate de strachina simplă (tip A 4: pl. VIII/2), oală (tip C Ib: pl. III/11) și de amforă (pl. I/9). Cupele, alții cit au putut fi reconstituite, sînt bitronconice (pl. IV/5), iar picioarele acestora sînt înalte (pl. IV/6, 8; VIII/11; I/5), cu o concavitate pronunțată a postamentului (pl. I/5; IV/6; VIII/11).

Ornamentele ceramicii fine sînt formate din pliseuri fine realizate oblic pe umărul vasului (tip C 9; pl. V/3), canelură paralelă cu buza (tip C 2: pl. I/10), din incizii al căror traiect este lustruit, dispuse oblic (tip C 8: pl. IV/5, 7; VI/3 6) sau „în căpriori“ (tip C 13, 14: pl. IV/1, 3; VI/4).

În groapa nr. 5 a fost descoperit un fragment dintr-un fund de vas în interiorul căruia se află un ornament compus din dungi paralele dispuse în V, realizate prin lustruire (pl. VI/11). Tot din acest complex provine și o buză a unei anforete al cărei decor este realizat — pe un slip brun foarte fin lustruit — în tehnica picturii cu o culoare brun-roșcată aplicată înainte de ardere (tip E 1: pl. I/9).

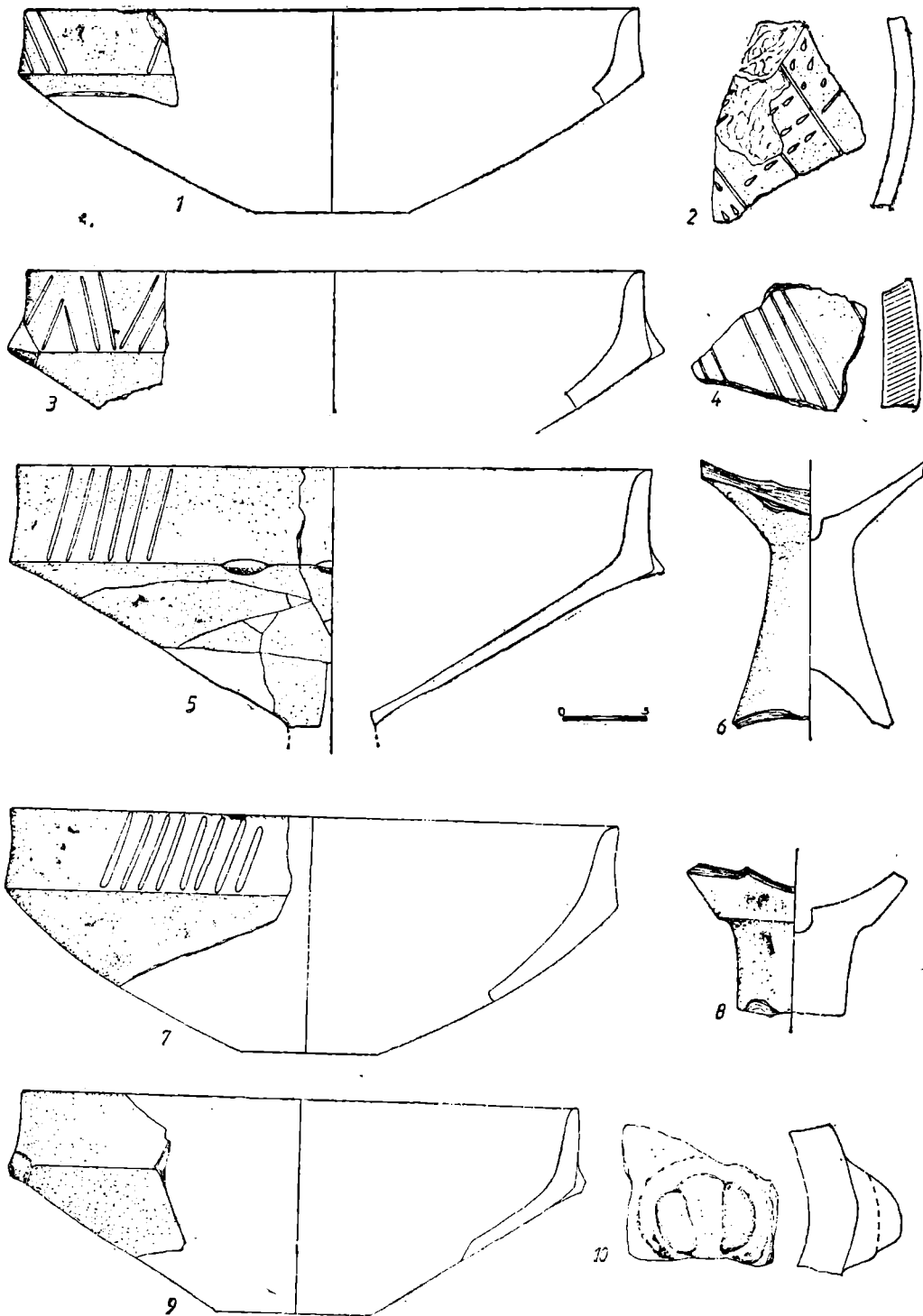
PLASTICA

În groapa nr. 5 a fost descoperit și un fragment dintr-un idol antropomorf feminin, lucrat dintr-o pastă omogenă, bine arsă și lustruită. Ochii — despărțiți de o creștătură scurtă, verticală — sînt redați prin două umflături dreptunghiulare cu colțurile rotunjite pe care se află cite o incizie orizontală pl. VI/5).

ÎNCADRARE CULTURALĂ ȘI CRONOLOGICĂ. CONCLUZII

Materialele arheologice descoperite în gropile 4, 5 și 5a din așezarea de la Salchinez ne oferă elemente de datare și, totodată, ridică unele probleme privind relațiile cu o serie de civilizații care marchează începutul neoliticului dezvoltat din spațiile geografice vecine Banatului.

Factura ceramicii semifine și fine, compoziția, arderea și lustruirea de foarte bună calitate care conferă vaselor un luciu metalic prezintă analogii, în cadrul culturii Vinča, cu fazele A1 și A2 din așezarea de la Gornea⁴. Spre deosebire de



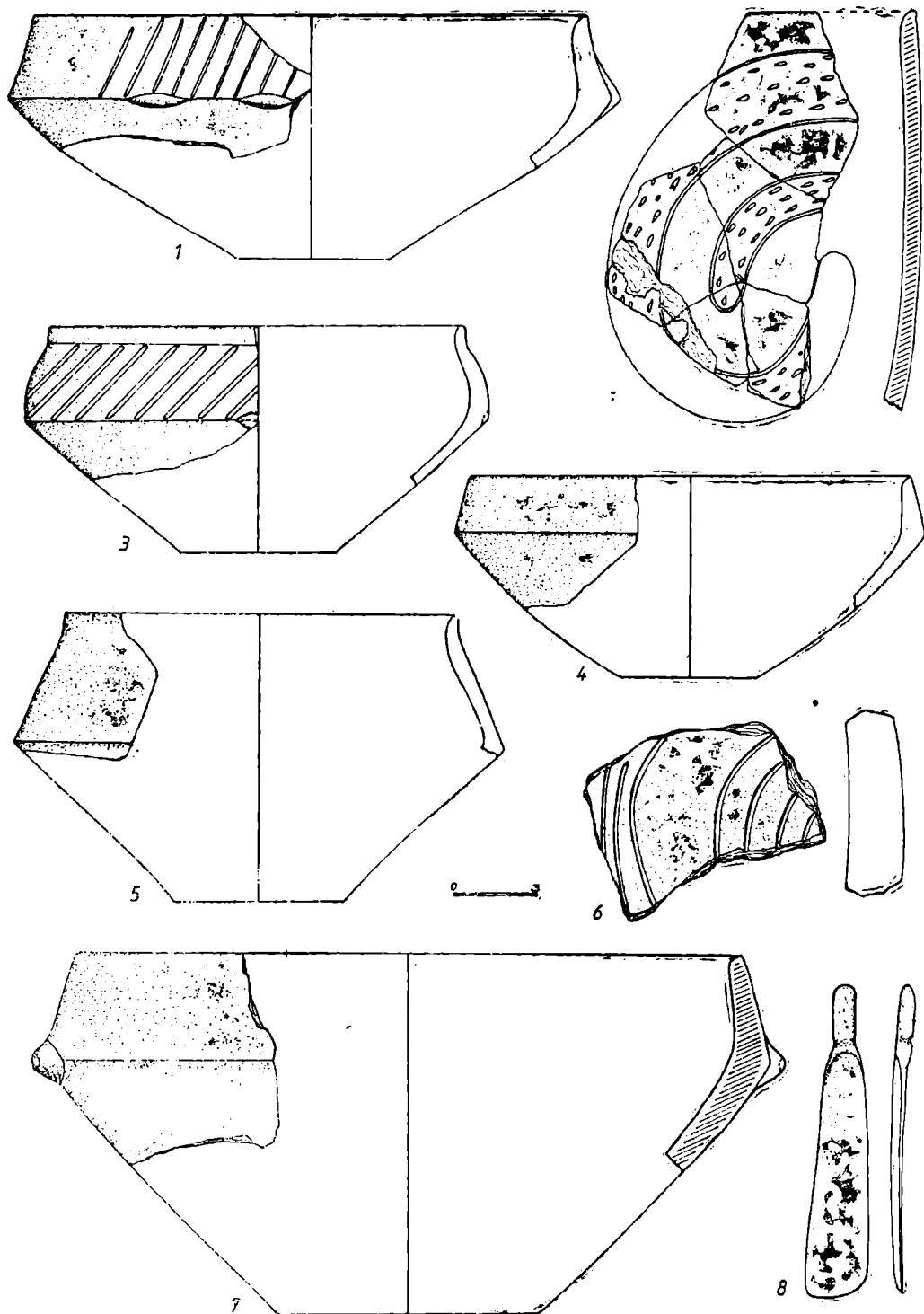
Pl. IV. Satchinez IX — groapa nr. 5 — 1-10 ceramică

această stațiune, la Satchinez, ceramica *black lopped* nu se întâlnește, materialele care amintesc această tehnică fiind, în zona buzei, negre-cenușii, iar în partea inferioară, cenușii sau brune. O altă diferență față de stațiunea de la Gornea⁵ se constată în privința ceramicii cenușii care se află într-un procentaj mare în raport cu cea neagră. În sudul Peninsulei Balcanice, ceramica cenușie — însoțită de ceramica neagră — caracterizează primele impulsuri ale calcoliticului balcano-anatolian, fiind asociată cu ornamente canelate, forme bitronconice, cupe cu picior înalt și figurine cu față triunghiulară⁶. În zona dunăreană — în stațiunile de fază A1 de la Gornea⁷ și Liubcova⁸, materialele ceramice se detașează de cele descoperite în așezarea de la Satchinez, iar creșterea procentajului ceramicii cenușii asociată cu o dezvoltare a ornamentelor incizate și încrustate de la Gornea⁹, în faza A2, ne conduce la ipoteza că această categorie ceramică ar putea caracteriza al doilea val vinciian care ajunge aici, fiind mai timpuriu decât orizontul A2 de la Gornea și mai târziu decât cel de fază A1, așa cum a fost definit pe baza complexelor 13 și 21 b¹⁰.

Aceste aspecte sînt completate de formele vaselor în special de tipurile BVIII 1a BVIII 2a, BVIII 1b, BVIII 2b care prezintă analogii la Gornea în complexe din fazele A1¹¹ și A2¹² ale culturii Vinča. Spre deosebire de Gornea și Liubcova, la Satchinez lipsesc tipurile caracteristice etapei A1 (BVI, BVII a b), sugerindu-ne un orizont A2, în nici un caz mai târziu, datorită facturii de foarte bună calitate a ceramicii. Aceste forme au, aproape în totalitate, analogii în așezarea de la Kremenik, în nivelurile V—VI (Kremenik II)¹³ care se detașează prin multe elemente de nivelurile anterioare, cu toate că și acestea din urmă se leagă de fenomenul calcoliticului balcano-anatolian prin ceramica cenușie lustruită¹⁴, canelura oblică intersectată¹⁵, și idoli cu față triunghiulară¹⁶, cu analogii la Vršnik II¹⁷ și prin canelura în zig-zag cu similitudini în Karanovo II¹⁸. Kremenik II a fost paralelizat de către descoperitori cu Paradimi, Sitagroi I, Dimini Tsangli și Arapi și Vinča A¹⁹.

Alături de caracteristicile tehnologice și forme, picioarele de cupe înalte și goale în interior (tip DIa, DIb) ne oferă repere pentru datare. Astfel, la Gornea, aceste tipuri se întâlnesc în toate cele trei etape ale culturii Vinča A²⁰, dar sînt însoțite de picioare mai puțin albiate (tip DIc) în fazele A1²¹ și A3²² — mai rare în A2²³ —, iar absența acestora în așezarea de la Satchinez ne sugerează un paralelism cu faza A 2 a culturii Vinča.

Ornamentele ilustrate descoperite în complexe sînt deosebit de importante atît pentru precizarea filierei genetice a comunității de la Satchinez, cît și pentru reliefarea rolului jucat în evoluția unor civilizații din cîmpia Alföldului și din Transdanubia. În această ordine de idei, inciziile paralele, oblice sînt întâlnite, începînd cu faza a III-a a culturii Starčevo-Criș²⁴ și se înmulțesc o dată cu primele contacte dintre aceasta și purtătorii culturii Vinča, faza timpurie²⁵. Acest decor, prezent atît în complexe Starčevo-Criș²⁶, Körös²⁷, vinciene de fază A²⁸, cît și liniar-timpurii²⁹ poate fi plasat la orizont Starčevo-Criș III B—IV A—Vinča A 1—A 2. Inciziile late paralele, grupate cîte trei pe partea superioară a vaselor (pl. VIII/8), există în decorul liniarului timpuriu transdanubian³⁰, la fel ca și ornamentele spiralieră³¹ (pl. V/6), care apar și pe ceramica fazei I a grupului Bucovăț³². La originea lor ar putea sta unele descoperiri din Tracia turcă, unde aceste motive³³ sînt însoțite de altare triunghiulare³⁴, ornamente cu incizii și benzi punctat-incizate³⁵, forme bitronconice cu buza scurată³⁶, uneori cu *lippenrand*³⁷ și pliseuri³⁸, sau este posibilă și o transpunere în tehnica inciziei a unor decoruri pictate din Bulgaria³⁹. Tot spre o lume sudică ne conduce și încrustarea cu alb a inciziilor⁴⁰. De asemenea, motivul din pl. V/2, realizat din benzi spiralice punctat-incizate este, la acest stadiu al cercetărilor, un unicat pentru cultura Vinča, timpurie, ca idee ornamentală regăsindu-se în Karanovo I⁴¹ și, mai târziu, în liniarul din centrul Euro-



Pl. V. Satchinez IX — groapa nr. 5 1—7 — ceramică; 8 — spatulă din os

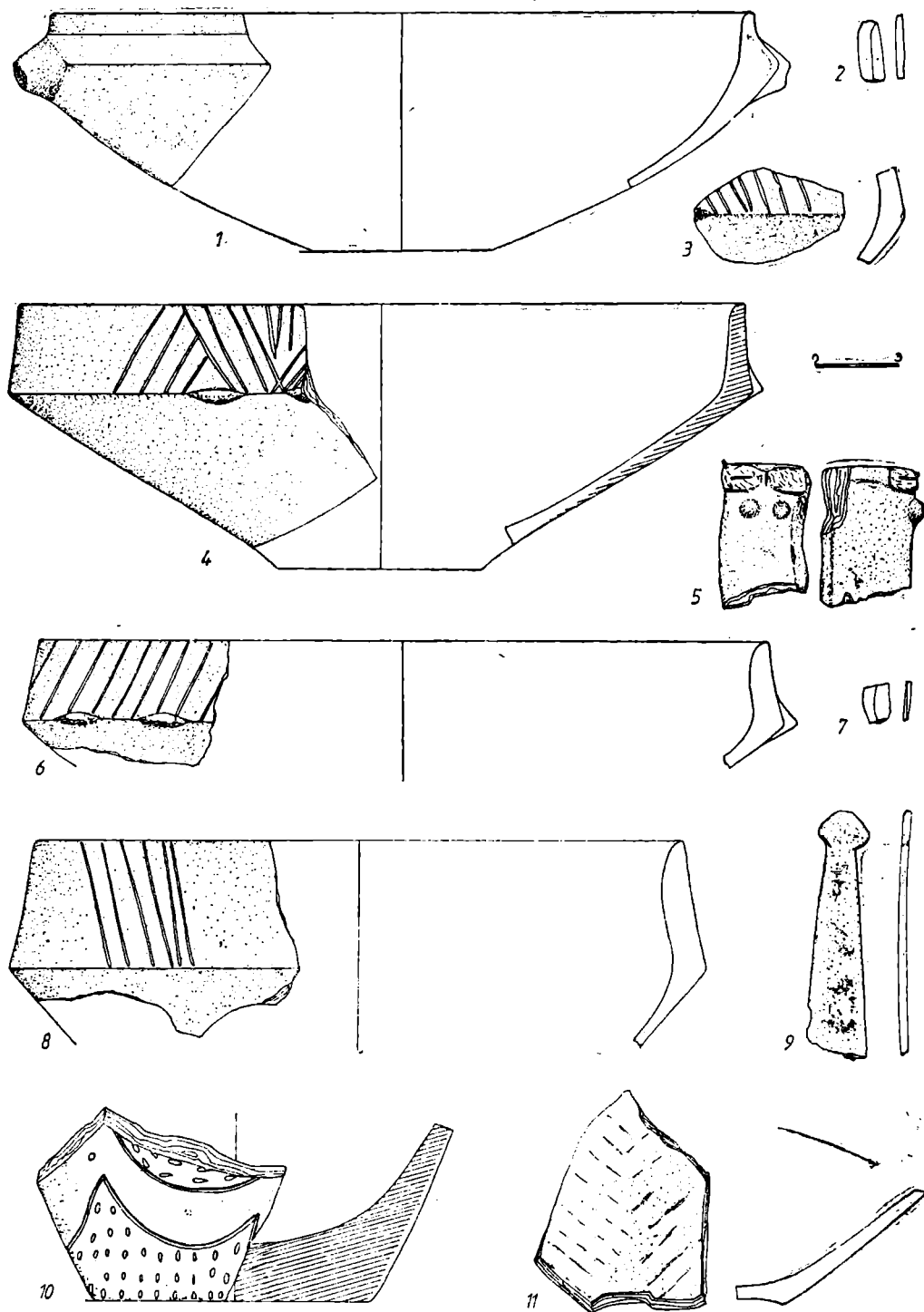
pei⁴² și în cultura Hotnita, faza I⁴³. Totodată, un decor similar, din care lipsesc împunsăturile, poate fi constatat și pe ceramica liniarului timpuriu din Transdanubia⁴⁴ și Slovacia de vest⁴⁵. Paleta ornamentală este completată și de incizia dispusă sub buza vasului (pl. III/9), cu analogii în mediu Starčevo-Criș, IVA⁴⁶, Vinča, A2⁴⁷, Satmar I⁴⁸ (după terminologia cercetătorilor maghiari) și Pișcolt I⁴⁹. La Satchinez, acest motiv este însoțit de butoni de mici dimensiuni plasați pe gîtul oalei, cu similitudini în Körös⁵⁰ și Pișcolt I⁵¹. Din același complex provine și un fragment de culoare cenușie, bine lustruit, care are buza subliniată printr-o incizie lustruită (pl. V/4), întâlnită în nivelul II de la Cavdar⁵² și în Satmar II⁵³. Singurul decor format din incizii vălurate (pl. I/7) a fost descoperit în groapa nr. 4 alături de materiale de orizont Vinča A 2 și prezintă analogii în grupa Satmar II—Pișcolt I⁵⁴ și, mai târziu, în cultura Alföld⁵⁵. În sud, un motiv compus din linii în zig-zag mărginite de împunsături este cunoscut în faza Anza IV⁵⁶.

Din cele expuse mai sus se desprind — pe lângă o serie de corespondențe tehnologice și tipologice cu lumea balcanică de care această comunitate este legată genetic — și unele similitudini cu liniarul timpuriu transdanubian și grupa Satmar. În sudul Alföldului, la Marosele Pana, în groapa nr. 3, există ceramică cenușie lustruită⁵⁷, forme bitronconice⁵⁸ și incizii lustruite⁵⁹. Acest complex a fost paralelizat cu cele mai timpurii materiale liniare din Transdanubia și, totodată, cu faza tîrzie a grupei Satmar⁶⁰, sincronizată, la rîndul ei, cu Starčevo-Criș IVA—Vinča A2⁶¹. În nordul cîmpiei ungare, la Kőtelek și Rétközberencs-Paramdomb, descoperiri atribuite fazei Satmar II⁶², formele bitronconice⁶³ sînt însoțite de buze subliniate printr-o incizie lustruită⁶⁴ care au analogii în materialele de la Satchinez. Tot în această fază sînt întîlnite incizii vălurate⁶⁵, similare celor din groapa nr.4. Deoarece în factura ceramicii de la Satchinez nu există elemente care să ne sugereze o influență din partea liniarului timpuriu transdanubian și a Satmarului, ci, dimpotrivă, în aceste civilizații sînt prezente forme, ornamente și ceramică cenușie care individualizează și caracterizează inventarul de la Satchinez, considerăm că acest tip de comunități vehiculează elementele amintite pe care le transmit în zona panhonică, fiind una dintre componentele genetice ale liniarului timpuriu transdanubian și, în același timp, determinînd schimbarea aspectului grupei Satmar I, aflată pe același palier cronologic⁶⁶. Aceste fenomene se petrec la orizont de Vinča A 2.

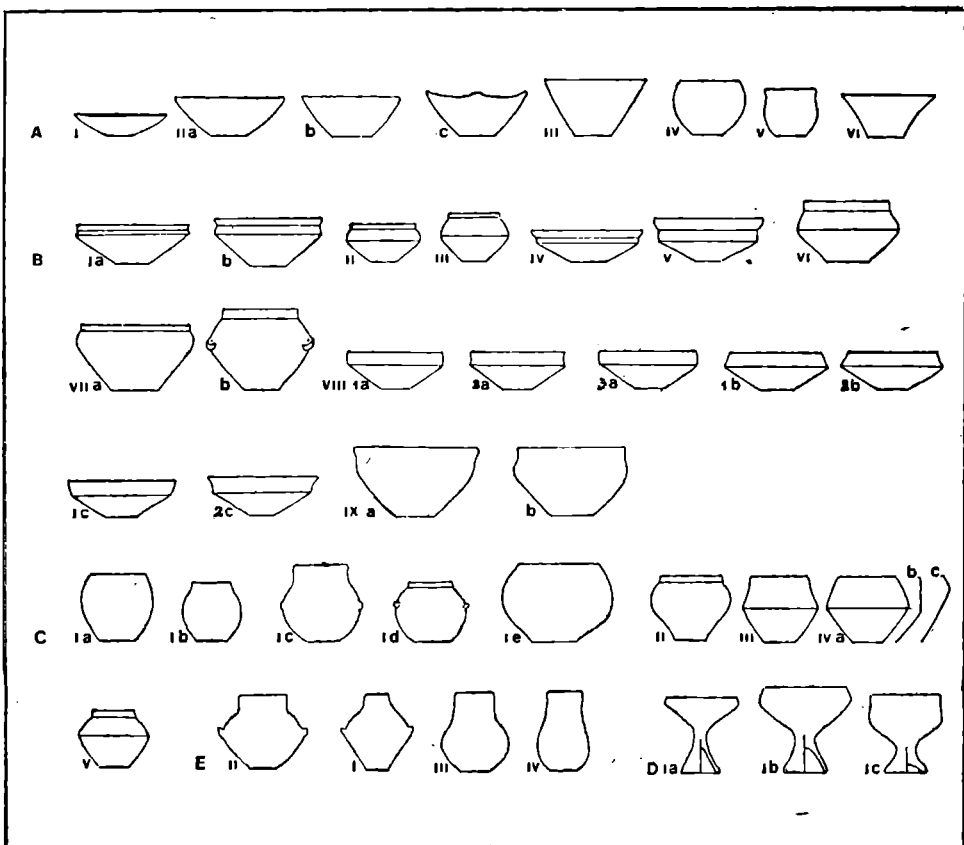
Ceramica fină este decorată cu pliseuri (pl. V/3), incizii al căror traiect este lustruit și cu ornamente realizate prin lustruirea suprafeței vasului (pl. VI/11). Pliseurile au corespondențe în așezări vinčiene de fază A⁶⁷, iar ornamentele lustruite sînt întîlnite în cultura Vinča, fazele A1⁶⁸, A 2 și A 3⁶⁹, precum și în cultura Dimini, etapele timpurii⁷⁰. Inciziile lustruite, care reprezintă 89% din totalul ornamentelor ceramicii fine, nu au analogii în lumea vinčiană, ele legîndu-se de fenomenele policromiei⁷¹, de cultura Karanovo II⁷² și Paradimi⁷³. Din păcate, cercetătorii care s-au ocupat de aceste probleme nu au făcut diferențieri între inciziile lustruite, caneluri și pliseuri. Acestea vor fi preluate de liniarul timpuriu din Transdanubia⁷⁴ și Slovacia de vest⁷⁵.

În groapa nr. 5 a fost descoperit și un fragment ceramic pictat (pl. I/9) — după toate aparențele un import — care are analogii în așezarea de la Gradesnica, în faza C⁷⁶ și mai aproape în grupa Esztar^{76a}.

B. Nikolov a sincronizat toate cele trei faze (A—C) de la Gradesnica cu Karanovo I, Kremikovci I, Cavdar I⁷⁷. J. Pavuk și M. Cochadziev, într-un studiu recent, paralelizează Gradesnica A2—C cu Karanovo II, Starčevo II a—III (după sistemul Garašanin), Anzabegovo—Vršnik II—III⁷⁸, iar M. Garašanin plasează pe același palier cronologic Karanovo II cu Vršnik II⁷⁹.

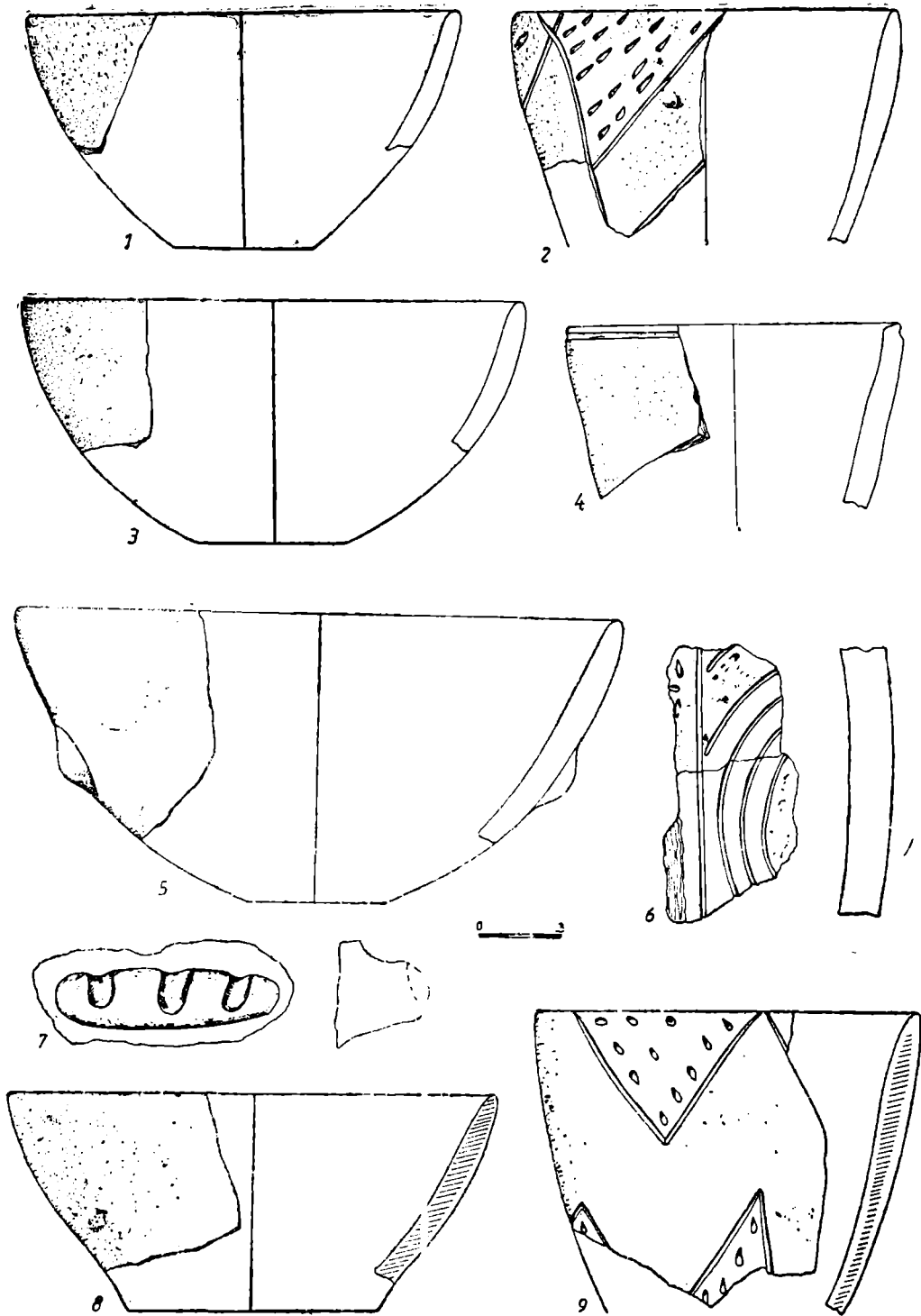


Pl. VI. Satchinez IX — groapa nr. 5—1, 3, 4, 6, 8, 10, 11 — ceramică; 2 — lamă din silix maroniu; 7 — lamă din obsidian; 5 — fragment dintr-o figurină antropomorfă; 9 — spatulă din os

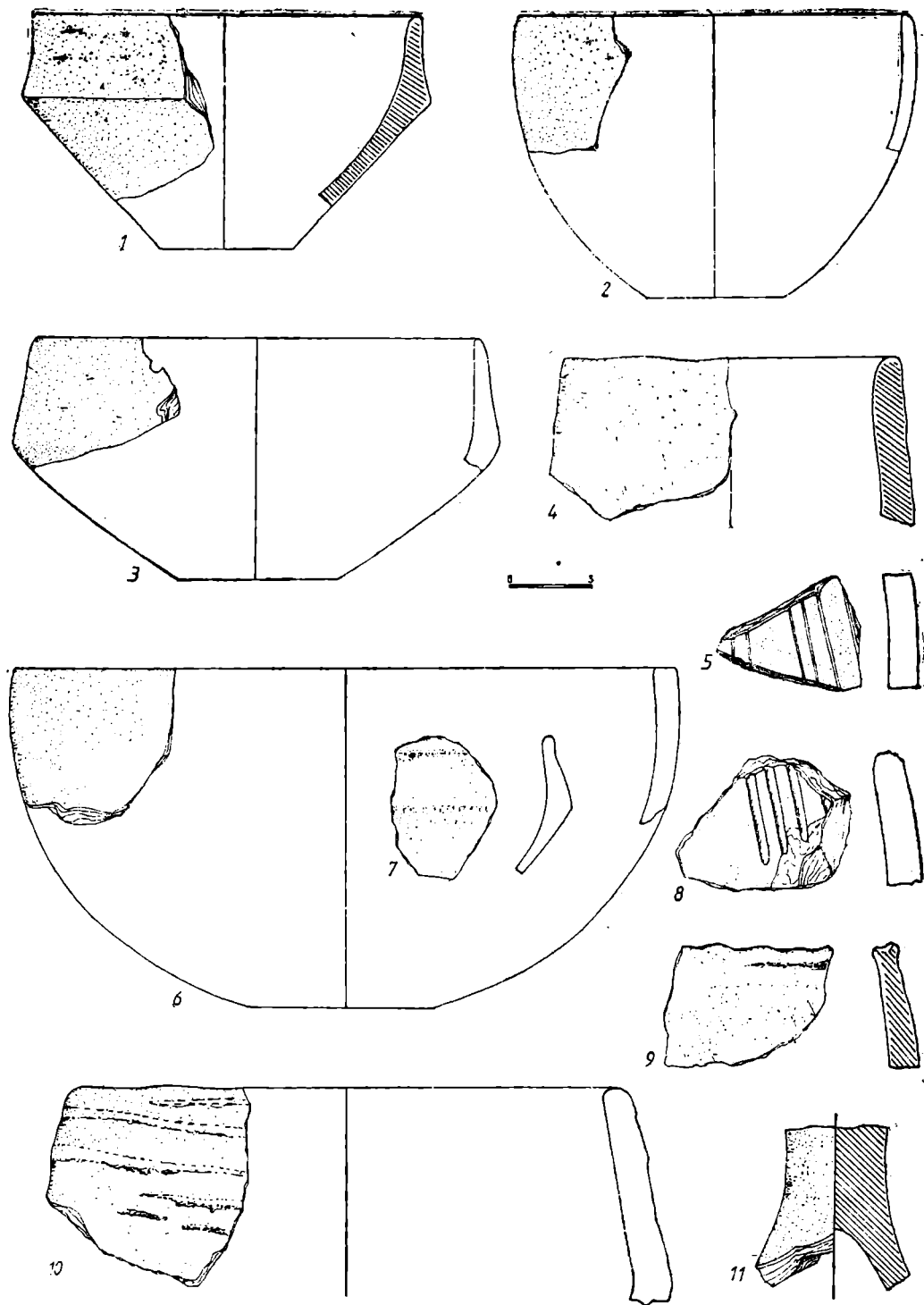


	Tip	Sit																											
		A1	IIa	IIb	IIc	III	IV	V	VI	VIa	VIb	II	IIc	IV	V	VI	VIa	VIb	VIc	VIId	VIJe	VIIf	VIIg	VIIf	VIIf	VIIf	VIIf	VIIf	
GORNEA	B13																												
	B21																												
	B9																												
	B10																												
	B11																												
	B15																												
FREIDORF SATCHINEZ	G4																												
	G5																												
	G5a																												
	B1																												
FREIDORF SATCHINEZ	B2																												
	B2																												

Fig. 3. Tipologia formelor descoperite la Gornea în complexe din faza Vinča A₁ și A₂; răspândirea lor în nordul Banatului



Pl. VII. Satchinez-IX — g'oapa nr. 5 — materiale ceramic



Pl. VIII: Satchinez IX — groapa nr. 5 — materiale ceramic

La Vršnik, în faza a II-a, există ceramică cenușie și neagră⁸⁰, forme bitronconice⁸¹, ornamente canelate⁸² și idoli cu față triumphiulară⁸³, elemente care nu pot fi desprinse de fenomenele calcoliticului balcano-anatolian. Prin canelura intersectată⁸⁴, Vršnik II se leagă de Kremenik I, unde sînt prezente și caneluri în zigzag⁸⁵ similare celor din Karanovo II⁸⁶. Pe această bază putem paraleliza Vršnik II cu Kremenik I și Karanovo I/II, toate sincrone, parțial, cu primele impulsuri din Peninsula Balcanică ale calcoliticului balcano-anatolian⁸⁷.

În așezarea de la Gradesnica, în faza C, există pictură policromă spiralieră⁸⁸, forme bitronconice⁸⁹ și altar triumphiular⁹⁰ (care este prezent în toate cele trei faze, A—C⁹¹), ultimele avînd analogii apropiate în cultura Vinča A⁹². Acest nivel suprapune nivelul B, în care decorul pictat în culori întunecate este mărginit de buline albe⁹³, cu similitudini în așezarea de la Cavdar, în nivelurile de locuire VI și V⁹⁴, unde, de asemenea, figurinele cu față triumphiulară⁹⁵ și vasele cu față umană⁹⁶ se leagă de fenomenul vinčian⁹⁷.

În nivelul IV din această așezare sînt menționate caneluri și ornamente lustruite⁹⁸ care sînt însoțite de motive incizate încrustate cu alb⁹⁹. Un decor similar, compus din linii paralele care formează meandre, umplute cu tăieturi transversale (tip D 6), a fost descoperit în bordeiul nr. 15 de la Gornea¹⁰⁰ care aparține fazei Vinča A 2¹⁰¹ și ne sugerează un sincronism dintre aceasta și nivelul IV de la Cavdar.

În așezarea de la Liubcova, într-un complex datat în faza Vinča A 1¹⁰², a fost descoperit un fragment ceramic decorat cu spirale terminate cu protuberanțe în forma unor degete¹⁰³. Un ornament similar a fost descoperit la Starčevo și încadrat în faza Spiraloid A (Starčevo III B)¹⁰⁴, la Cîrcea, în faza Cîrcea II c¹⁰⁵, la Gălăbniș în nivelul III¹⁰⁶ și la Amzabegovo, în faza Anza II¹⁰⁷. La Gălăbniș, în același nivel (III), există și decoruri spiraliere¹⁰⁸ care au analogii la Gradesnica, nivelul A¹⁰⁹.

Pe baza celor menționate mai sus presupunem următoarele sincronisme: Spiraloid A (Starčevo III B) — Vinča A1 — Cîrcea II c — Gălăbniș III — Gradesnica A, Gradesnica B — Cavdar, nivelul VI — V, Gradesnica C — Vinča A 1/A 2 și Vinča A2 — Cavdar, nivelul IV.

Din cele analizate desprindem, cu prudența izvorită din faptul că materialele discutate provin, în majoritate, dintr-un singur complex, următoarele concluzii:

1. Comunitatea de la Satchinez este de origine sudică și păstrează elemente, unele genetice, iar altele pe care le preia de la comunitățile cu care a venit în contact: incizii lustruite, încrustația cu alb, pictură *crusted*, decoruri incizate spiraliere și vălurate. Din punct de vedere cultural, materialele descoperite în această stațiune se încadrează în fenomenul vinčian și pot fi plasate cronologic după complexe 13 și 21 b de la Gornea (atribuite fazei A 1) și începutul fazei A2.

Deoarece în descoperirile de la Gornea, dateate în faza Vinča A 2, nu sînt elemente de tip Satchinez (incizie lustruită, pictură *crusted*, decoruri spiraliere și vălurate), ci sînt continuate organic multe dintre caracteristicile etapei A 1, considerăm că locuirea care aparține fazei A 2 se dezvoltă dintr-un A 1, primind însă influențe din partea unor comunități de gen Satchinez care vor determina creșterea procentajului ceramicii cenușii și apariția ornamentelor încrustate cu alb, pe de-o parte, iar pe de altă, involuția constatată pe materialele din faza A2 din această stațiune.

2. Comunități similare celei de la Satchinez vor influența și o serie de așezări Körös din sudul Ungariei. Astfel, la Marosele Pana, pe lângă elementele menționate din groapa nr. 3, în groapa nr. 4 există ceramică cenușie, cu nisip fin în

compoziție, bine arsă și lustruită¹¹⁰ care, la acest moment cronologic și la acest stadiu al cercetărilor, nu poate fi derivată decât din descoperiri de gen Satchinez.

Într-o altă stațiune, aflată în același areal geografic, la Oszentiván VIII, ceramica neagră este însoțită de ceramică cenușie, iar formele se leagă, aproape în totalitate, de cele de la Satchinez. De asemenea, piciorul de cupă ilustrat de noi în planșa IV/8 este identic cu o piesă similară descoperită la Oszentiván VIII¹¹¹.

Aceste așezări sînt mai tîrzii decît complexele cercetate la Satchinez, ele situîndu-se spre finalul fazei Starčevo-Criș IV A—Vinča A2, dar mai timpurii decît așezarea de la Tiszasiget unde prezența fragmentelor Alföld, etapa timpurie¹¹², presupune un palier cronologic Vinča A3.

3. Comunități de tipul celor de la Satchinez vor avea un rol important în geneza liniarului timpuriu din Transdanubia, a cărei evoluție începe la orizont de Vinča A2 și vor influența faza tîrzie a grupei Satmar.

4. În nordul Banatului, în acest stadiu al cercetărilor, sînt greu de precizat devenirea acestor comunități și rolul pe care l-au avut în geneza Culturii Banatului, cu toate că unele elemente de la Freidorf I și IV ar putea deriva din descoperiri de gen Satchinez.

5. Importul pictat (pl. I/9) paralelizează faza timpurie a grupei Esztar cu Vinča A₂—A₃.

Note

1. Din colectivul de cercetare perieghetică au făcut parte, alături de autorul acestor rinduri, D. Bencea, A. Rădulescu, M. Mare, R. Găvan, I. Davițoiu, A. Fota. Referiri: *Drașovean* 1989. Atunci am emis, sub titlu de ipoteză, ideea că materialele descoperite fortuit în această așezare ar putea aparține Culturii Banatului, faza IB, opinie care, în acest moment, nu mai poate fi susținută.
2. Descoperirile Basarabi au fost cedate spre publicare colegului Marian Gumă de la Muzeul din Reșița.
3. Determinările au fost efectuate de către geologul Iuliu Boboș de la Institutul de Cercetări Geologice din București.
4. *Lazarovici* 1975, 13—14; *Lazarovici* 1977, 72, 106, 112; *Lazarovici* 1981, 173.
5. La Gornea, în faza A2, ceramica cenușie este în proporție de 3%; *Lazarovici* 1977, 57; fiind mai redusă numeric în comparație cu subspecia neagră: *Lazarovici* 1979 a, 62.
6. *Milojčić* 1949, 39, 44, 45 și pl. 15/1—6; pl. 17; *Garašanin* 1959, 109 nota 570, 113—114; *Garašanin* 1961, 39 și fig. 9, 11, 26, 27, 31, 36; *Garašanin* 1971, 77—78, 80—82; *Garašanin* 1981, 8—10; *Weinberg* 1954, 97—98; *Weinberg* 1965 599—601; *Weinberg* 1966, 297—298; *Garašanin* 1976, 116; *Georgiev* 1961, 63; *Georgiev* 1981, 85—86, 103—105; *Georgiev* 1986, 121 și urm.; *Lazarovici* 1975, 13—14; *Lazarovici* 1979, 72, 74; *Lazarovici* 1979 a, 57 și urm.
7. *Lazarovici* 1975, 13—14; *Lazarovici* 1977, 55—57; *Lazarovici* 1979, 106—112.
8. Săpături recente efectuate de către Sabin A. Luca, prin bunăvoința căruia am studiat materialele de fază A1 descoperite în această stațiune.
9. *Lazarovici* 1979, 112 și informații verbale.

10. Vezi *supra* nota 7.
11. *Lazarovici* 1977, în B13: pl. XXXV/8, 10; *Lazarovici* 1979, 109 și pl. XIII/4–8.
12. *Lazarovici* 1977, în B13: pl. XXXV/2, 4, 9, 11; B10: pl. XXXV/4, 11, 12; B15: pl. XXXV/2; *Lazarovici* 1979, 113 și pl. XIVA/11–13; XIVB/12; XIVE/17; XIVF/10, 11.
13. *Georgiev* 1986, fig. 16 și 17. Acestea sînt însoțite de ornamente cancelate (*Georgiev* 1986, 129–130) și altare triunghiulare decorate cu incizii încrustate cu alb (*Georgiev* 1986, 142–145 și fig. 28), cu analogii în Tracia turcă (*Özdoğan* 1986, fig. 5/1; 8/b).
14. *Georgiev* 1986, 121.
15. *Georgiev* 1986, 121 și fig. 11 sus.
16. *Georgiev* 1986, 137 și fig. 20. Idolul din fig. 19 are analogii în așezarea de la Freidorf I, la un orizont Vința A. (*Drașovean* 1989, pl. IV/10).
17. *Garašanin* 1961, fig. 27, 31, 36.
18. *Georgiev* 1961, pl. VIII/6, IX/1 și planșa color.
19. *Georgiev* 1986, 150.
20. *Vasić* 1936, 11, fig. 8 nr. 111–118; *Lazarovici* 1977, 56, 58, 60; *Lazarovici* 1979, 109, 113, 114.
21. *Lazarovici* 1977, în B 13; pl. XXXV/15; *Lazarovici* 1979, 109, tip D III.
22. *Lazarovici* 1977, 66; *Lazarovici* 1979, 114.
23. Au fost descoperite numai în B 9: *Lazarovici* 1977, pl. XLI/18; *Lazarovici* 1979, pl. XIVA/11. Restul provin din complexe de orizont A 2–3; *Lazarovici* 1977, pl. XLVII/16; *Lazarovici* 1979, pl. XIVF/1–3.
24. *Dimitrijević* 1974, pl. XI/6, XIX/1, 12, 14–16; *Lazarovici* 1975, pl. V/12; *Lazarovici* 1977, 44 și pl. XXII/10, LIX/4; *Lazarovici* 1979, 49; *Ursulescu* 1984, pl. 29/17, 43/6–10.
25. *Lazarovici* 1977, 4; *Lazarovici* 1979, 51; *Lazarovici* 1984, 67.
26. *Dimitrijević* 1974, pl. XI/6, XIX/1, 12, 14–16 (din faza Spiraloid B); *Lazarovici* 1975, pl. V/12; *Lazarovici* 1981 a, fig. 5/1–3, 9, 7/6, 8/5; *Lazarovici* 1984, 67 și fig. 6/7, 8/2, 4.
27. *Kulzian* 1944, pl. VI/11, XIII/11, XVIII/9, XXVIII/5, XL/11; *Trogmayer* 1964, fig. 12/1. *Raczky* 1976, fig. 4/2, 9/3, 13/6.
28. *Vasić* 1936, pl. V, sl. 36; *Lazarovici* 1977, 57, 59, pl. LV/18, XLIII/2; *Lazarovici* 1979 113, pl. XLVII/33.
29. *Trogmayer* 1964, fig. 6/5; *Makkay* 1978, pl. XVII/19; *Kalicz* 1979, pl. 8/1; *Pavúk* 1980, fig. 42/2; *Kaufmann* 1981, fig. 4/5.
30. *Makkay* 1978, pl. XVII/19; *Kalicz* 1979, pl. 8/1.
31. *Kalicz* 1972, fig. 3/9; *Makkay* 1978, pl. XVII/18, 13, XI/4 a–c.
32. *Lazarovici* 1983, fig. 4/7, 8.
33. *Özdoğan* 1984, fig. 2/11, 3/13; *Özdoğan* 1986, fig. 5/12; *Özdoğan* 1987, fig. 6/stînga sus.
34. *Özdoğan* 1986, fig. 5.
35. *Özdoğan* 1986, fig. 5/1, 8/b (incizii în rețea), iar benzi punctat-incizate în fig. 5/2, 3–5, 8/a).
36. *Özdoğan* 1986, fig. 5/22, 8/f; *Özdoğan* 1987, fig. 5, 6/jos.
37. *Özdoğan* 1986, fig. 6/12–15. Aceste forme au analogii la Gornea la orizont Vința A 2: *Lazarovici* 1977 pl. XXXV/11–13; *Lazarovici* 1979, pl. XIV A/17, 20–21, 23.
38. *Özdoğan* 1985, fig. 3/1, 2, 4; *Özdoğan* 1986, fig. 5/22, 6/1, 7/3.
39. *Georgiev* 1986, fig. 38, 42/c.
40. *Georgiev* 1981, fig. 29/b; *Weinberg* 1965, 598; *Georgiev* 1961, 65 și *Beilage*; B *Georgiev* 1986, 142 și fig. 28; *Özdoğan* 1986, fig. 5; *Bakalakis* 1981, 57/3, 59/141, 22/b 4.
41. *Georgiev* 1961, *Beilage* B.
42. *Reinecke* 1978, fig. 6/5, 10/4, 11/1.
43. *Nikolov* 1975, pl. II/2, 5, 7, III/7, V/5, VI/1, 2, 6, 7; *Stanev* 1982, pl. 15/1, 16/2; *Stanev* 1985, pl. 4/4.
44. *Makkay* 1978, pl. XI/4 a–c, XVII/13, 14.
45. *Pavúk* 1962, fig. 1/1; *Pavúk* 1980, fig. 35/3–5, 7, 10, 36/5. Ornamentele citate sînt identice cu decoruri realizate în tehnica picturii întîlnită în grupa Čavdar: *Georgiev* 1981, fig. 39 a, sus.

46. *Lazarovici* 1980, fig. 2/6; *Lazarovici* 1981 b, fig. 8/5; *Lazarovici* 1983 a, 25 și fig. 1/6.
47. *Lazarovici* 1977, pl. LII/1.
48. *Kalicz* 1972 a, fig. 2/12, 13; *Kalicz* 1977, pl. 162/13.
49. *Lazarovici* 1983 a, fig. 7/7, 9, 9/2, 4, 7–9, 10/4, 5, 11/8, 11, 13, 16, 19.
50. *Raczky* 1976, fig. 8/1.
51. *Lazarovici* 1983 a, fig. 9/1.
52. *Georgiev* 1981, fig. 32/d. Decorul citat este o șănțuire lată care circumscribează vasul.
53. *Kalicz* 1977, pl. 5/3, 9, 10, 16, 11/2–6, 8–11, 12, 14–16, 168/1; *Raczky* 1983, fig. 18/6
54. *Korek* 1977, fig. 15/1, 2, 22/1, 2, 4, 9, 22; *Lazarovici* 1983, fig. 3/14; *Lazarovici* 1983 a pl. VII/3.
55. *Lichardus* 1964, fig. 257/7; *Lichardus* 1972, fig. 3/2, 5, 8; *Kalicz* 1977, pl. 22/4, 16; *Lazarovici* 1983, fig. 2/11, 4/7; *Lazarovici* 1985, fig. 8/4.
56. *Gimbutas* 1976, fig. 82.
57. *Trogmayer* 1964, 85.
58. *Trogmayer* 1964, fig. 4/5, 6, 6/1, 2;
59. *Trogmayer* 1964, fig. 6/4, 7/2, 5.
60. *Pavúk* 1980, 71 și urm.; *Raczky* 1983, 193, 194.
61. *Lazarovici* 1979 b, 844; *Lazarovici* 1980, 28.
62. *Kalicz* 1977, 22, 151; *Raczky* 1983, 192–194.
63. *Kalicz* 1977, pl. 165/10–11; *Raczky* 1983, fig. 12/1, 14/2, 4–11, 13–16, 18/5, 6. Forma din fig. 18/6 este identică cu cea ilustrată de noi în pl. V/3.
64. *Kalicz* 1977, pl. 11/2–6, 8–11, 12, 14–16; *Raczky* 1983, fig. 18/6. Incizii lustruite dispuse sub buză sînt și pe materialele de la Tiszacsege – *Sandgrube*: *Kalicz* 1977, pl. 5/3, 9, 10, 11, 16, 168, 1, 5, 10.
65. *Korek* 1977, fig. 15/1, 2, 22/1, 2, 4, 9, 22.
66. *Lazarovici* 1979b, 844; *Lazarovici* 1980, 28.
67. *Vasić* 1936, tabla IV, sl. 20, 21, VIII/30 b; *Lazarovici* 1975, 13–14 și fig. VI/4, 7, 13; *Lazarovici* 1977, 57, 59, 61; *Lazarovici* 1979, 111, 113, 114.
68. *Lazarovici* 1975, pl. VI/2; *Lazarovici* 1977, pl. XLIV/21; *Lazarovici* 1979, p. XIII D/23.
69. *Vasić* 1936, p. 15, sl. 22.
70. *Hauptmann* 1969, pl. 7/10, 11, 3/5, tabel 1/24–26. Ornamentul din pl. 3/5 din nivel Tsangli este identic cu cel descoperit la Satchinez în groapa nr. 5.
71. *Nica* 1977, fig. 11/4–6; *Zaharia* 1964, 25 și fig. 5/1–2.
72. *Georgiev* 1961, pl. VIII/6, IX/2; *Georgiev* 1981, fig. 29 a mijloc, sus, 33 b, 40 b stînga sus; *Georgiev* 1986, fig. 11 mijloc dreapta.
73. *Bakalakis* 1981, pl. 50/1, 57/3, 59/1–4, 60/9. La ornamentele încrustate, la care a căzut materia albă, se observă tot incizii lustruite.
74. *Makkay* 1978, pl. VII, VIII, IX, X/1, XI/5, 6, XII, XIII/1, 2, 4, XV/1, 2, XVII/12; *Kalicz* 1979, pl. 3/2, 5/2, 10/1.
75. *Pavúk* 1980, fig. 5/1–5, 6/1.
76. *Nikolov* 1975 a, fig. 11.
76. a *Máthé* 1979, 36, fig. 1.
77. *Nikolov* 1975 a, 40.
78. *Pavúk* 1984, tabel 1.
79. *Garašanin* 1971, 80–81; *Garašanin* 1973, 120–121, tabelul II.
80. *Garašanin* 1961, 37–40.
81. *Garašanin* 1961, fig. 26, 27, 29, 36.
82. *Garašanin* 1961, 38, 39 și fig. 26, 27, 36.
83. *Garašanin* 1961, fig. 31.
84. *Garašanin* 1961, fig. 27.
85. *Georgiev* 1986, fig. 11.
86. *Georgiev* 1961, pl. IX/1 și Beilage B.
87. *Lazarovici* 1971, 38. Aceste impulsuri ale calcoliticului balcano-anatolian sînt mai timpurii decît faza A1 a culturii Vinča din zona Dunării.

88. *Nikolov* 1975 a, fig. 7 b.
89. *Nikolov* 1975 a, fig. 9 b, 10 c.
90. *Nikolov*, 1975 a, fig. 14 d.
91. *Nikolov* 1975 a, fig. 14. Prezența acestor tipuri de altare, începînd cu faza cea mai veche: ne sugerează o contemporaneitate cu faza timpurie a culturii Vința. De altfel și în Karanovo I există altare triunghiulare, acesta fiind unul dintre elementele care l-au determinat pe Gh. Lazarovici să-și exprime rezerve față de o datare timpurie a fazei Karanovo I: *Lazarovici* 1971, 38.
92. *Lazarovici* 1977, coperla și pl. LXIV/1, 4; *Lazarovici* 1979, 35, 103, pl. XXC/5.
93. *Nikolov* 1975 a, fig. 8, mijloc.
94. *Georgiev* 1981, 87—88 și fig. 46, 47 / dreapta mijloc, 48 / stînga sus.
95. *Georgiev* 1987, fig. 57.
96. *Georgiev* 1987, fig. 58/e, 59/a—b.
97. *Lazarovici* 1979, 35, 103.
98. *Georgiev* 1981, fig. 29/a.
99. *Georgiev* 1981, fig. 29/b.
100. *Lazarovici* 1977, pl. LIVB/2.
101. *Lazarovici* 1979, 113.
102. *Luca* 1987, 21.
103. *Luca* 1987, 21 și fig. 6/12.
104. *Dimitrijević* 1974, 104 și pl. VII/21, 22.
105. *Nica* 1987, 33 și fig. 2/12.
106. *Pavúk* 1984, fig. 12/1.
107. *Gimbutas* 1974, fig. 20 a; *Gimbutas* 1976, fig. 30/1.
108. *Pavúk* 1984, fig. 9/4, 11/11.
109. *Nikolov* 1975 a, fig. 5 b / stînga jos.
110. *Trogmayer* 1964, 85, precum și alte materiale descoperite în gr. 4, aflate în muzeul din Szeged pe care am avut ocazia să le studiez prin bunăvoința domnului dr. Otto Trogmayer, căruia îi mulțumesc și pe această cale.
111. Materiale din colecțiile muzeului din Szeged.
112. Mulțumim domnului dr. Ferenc Horvath pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție spre studiere inventarul arheologic descoperit în aceste stațiuni.

Lista prescurtărilor bibliografice

- BAKALAKIS 1981 — Bakalakis, G., Sakelariou, A., *Paradimi*. Heidelberger Akademie der Wissenschaften. Internationale Kommission für die Erforschung der Vorgeschichte des Balkans. Monographien. Bd. 2. Mainz am Rhein.
- DIMITRIJEVIĆ 1974 — S., *Das Problem der Gliederung der Starčevo—Kultur mit besonderer Rücksicht auf den Beitrag der südpannonischen Fundstellen zur Lösung dieses Problems*. In: *Materijali*, X, Belgrad, pp. 93—121.

- DRAȘOVEAN 1989 — *Considerații pe marginea unor materiale arheologice inedite privind raporturile dintre culturile Starčevo-Criș Vinča A și lumea liniară în nordul Banatului*. În: *Apulum* XXVI, 1989, pp. 9–40.
- GARAȘANIN 1959 — M., *Neolithikum und Bronzezeit in Serbien und Makedonien*. În: *BerRGK*, 39, pp. 3–190.
- GARAȘANIN 1961 — M., *L'habitat néolithique de Vršnik près de Tarinić*. În: *Zborštíp*, 11, pp. 39–40.
- GARAȘANIN 1971 — M., *Genetische und chronologische Probleme des Frühkeramische Neolithikum auf dem Mittleren Balkan*. În: *Actes Beograd*, tom I, pp. 73–84.
- GARAȘANIN 1973 — M., *Praistorija na Ilu SR Srbije*, vol. I, Belgrad, 1973.
- GARAȘANIN 1976 — M., Spasovska, G., *Neue Grabung in Zelenikovo bei Skoplje*. În: *Macedonia AA* 2, Prilep, pp. 115–117 (rez. în limba germană).
- GARAȘANIN 1981 — M., *Considérations sur les rapports du sud-est européen et de l'Anatolie aux époques néolithique et énéolithique*. În: *AI*, XX–XXI, Belgrad, 1980–1981, pp. 7–11.
- GEORGIEV 1961 — G., *Kulturgruppen der Jüngstein und der Kupferzeit in der Ebene von Thrazien (Südbulgarien)*. În: *L'Europe à la fin de l'âge de la pierre*, Praga, pp. 45–100.
- GEORGIEV 1981 — G., *Die neolithische Siedlung bei Cavdar, Bezirk Sofia*. În: *Cultures préhistoriques en Bulgarie*, Sofia, pp. 63–109.
- GEORGIEV 1986 — G., Nikolov, V., Nikolova, V., Cohadžiev, S., *Die neolithische Siedlung Kremnik bei Sapareva Banja, Bezirk Kjustendil*. În: *Studia Praehistorica*, 8, Sofia, pp. 108–151.
- GIMBUTAS 1974 — M., *Anza, ca. 6500–5000 B.C.: A Cultural Yardstick for the Study of Neolithic Southeast Europe*. În: *JFA*, 1, pp. 27–66.
- GIMBUTAS 1976 — M., *Neolithic Macedonia, as reflected by Excavation at Anza Southeast Yugoslavia*, Los Angeles.
- HAUPTMANN 1969 — H., Milojević, Vl., *Die Funde der frühen Dimini-Zeit aus der Arapi Magula, Thessalien*, Bonn.
- KALICZ 1972 — N., Makkay, J., *Südliche Einflüsse im frühen und mittleren Neolithikum Transdanubiens*. În: *AFB, Szekesfehervár*, pp. 93–105.
- KALICZ 1972 a — N., Makkay, J., *Probleme des frühen Neolithikums der nördlichen Tiefebene*. În: *AFB, Szekesfehervár*, pp. 77–96.
- KALICZ 1977 — N., Makkay J., *Die Linienbandkeramik in der Grossen Ungarischen Tiefebene*, Budapesta.
- KALICZ 1979 — N., *Funde der ältesten Phase der Linienbandkeramik in Südtransdanubien*. În: *Mitt-AI* 8/9, Budapesta, pp. 13–46.
- KAUFMANN 1981 — D., *Neue Funde der Ältesten Linienbandkeramik von Eilsleben, Kreis Wanzleben*. În: *Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte*, I, Berlin, pp. 129–143.
- KOREK 1977 — J., *Die Frühe und Mittlere Phase des Neolithikums auf dem Theissrücken*. În: *AAH*, 29, 1–2, Budapesta, pp. 3–17 (rezumat în limba germană).
- KUTZIAN 1944 — I., *The Körös Culture*. În: *DissPann*, ser. II, 23.
- LAZAROVICI 1975 — G., *Unele probleme ale neoliticului din Banat*. În: *Banatica*, III, pp. 7–24.
- LAZAROVICI 1971 — G., *Disfuziunea unor civilizații neolitice în regiunea Dunării de Jos*. În: *Pontica*, IV, pp. 31–38.
- LAZAROVICI 1977 — G., *Gornea. Preistorie*, Caiete Banatica, Reșița.
- LAZAROVICI 1979 — G., *Neoliticul Banatului*, BMN, IV, Cluj-Napoca.
- LAZAROVICI 1979 a — G., *Legăturile fazei Vinča A cu zona nord-thesalică și sud-baleanică*. În: *Tibiscus*, V, pp. 57–65.
- LAZAROVICI 1979 b — G., în: *ActaMN*, XVI, pp. 841–844.
- LAZAROVICI 1980 — G., *Citeva probleme privind sfârșitul neoliticului timpuriu în nord-vestul României*. În: *ActaMN*, XVII, pp. 13–29.
- LAZAROVICI 1981 — G., *Die Periodisierung der Vinča-Kultur in Rumänien*. În: *PZ*, 56, 2, pp. 169–196.
- LAZAROVICI 1981 a — G., *Săpăturile de la Zăuan — campania 1980 și importanța acestor descoperiri pentru neoliticul din nord-vestul României*. În: *ActaMN*, XVIII, pp. 13–43.

- LAZAROVICI 1983 — G., *Die Vinča-Kultur und ihre Beziehungen zur Linienbandkeramik*. În: NNU, 52, pp. 131—176.
- LAZAROVICI 1983 a — G., Némethi, I., *Neoliticul dezvoltat din nord-vestul României (Sălajul, Sătmarul și Clujul)*. În: *ActaMP*, VII pp. 18—60.
- LAZAROVICI 1984 — G., *Neoliticul timpuriu din România*. În: *ActaMP*, VIII, pp. 49—104.
- LAZAROVICI 1985 — G., *Sincronisme etno-culturale în neoliticul timpuriu din Sălaj și din vestul României*. În: *ActaMP*, IX, pp. 69—92.
- LICHTARDUS 1964 — J., *Beitrag zur Linearbandkeramik in der Ostslowakei*. În: *AR*, XVI, 6, pp. 841—879.
- LICHTARDUS 1972 — J., *Beitrag zur chronologischen Stellung der Östlichen Linearbandkeramik in der Slowakei*. În: *AFB*, pp. 107—122.
- LUCA 1987 — S., A., *Așezarea Starčevo-Criș de la Liubcova-Ornița (Săpăturile din anul 1985)*. În: *Banatica*, IX, pp. 13—23.
- MAKKAY 1978 — J., *Excavation at Bicske. I The early Neolithic — the earliest Linear Band Ceramic*. În: *Alba Regia*, XVI, pp. 9—60.
- MÁTHÉ 1979 — Sz., *Neusteinzeitliche Siedlung im fundgebiet Berettyószentmarton — Morotva*, in Derii M. Évkönyve, 1978/1979. pp. 35 — 56.
- MILOJČIĆ 1949 — Vl., *Chronologie der Jüngerer Steinzeit Mittel- und Südosteuropas*, Berlin.
- NIKOLOV 1975 — V., *A neolithic site in Gorna Oriahovitsa*. În: *Studenski Proučivanja*, tom III, Sofia, pp. 23—40.
- Nikolov 1975 a — B., *Site du néolithique ancien près du village Gradešnica, dép. Vraca*. În: *Arheologija*, 17, 1, Sofia, p. 40 (rezumat în limba franceză).
- NICA 1977 — M., *Nouvelles données sur le néolithique ancien d'Olténie*. În: *Dacia N. S.*, XXI, pp. 13—53.
- NICA 1987 — M., *Sur la plus ancienne céramique peinte de l'époque néolithique de Roumanie (Les découvertes de Circea et Grădinile)*. În: *La civilisation de Cucuteni en contexte européenne*, BAI, I, Iași, pp. 29—46.
- ÖZDOĞAN 1985 — M., *1984 Yılı Trakya ve doğu Marmara araştırmaları*. În: *Araştırma sonuçları toplantısı*, III, Ankara, pp. 409—420.
- ÖZDOĞAN 1986 — M., *Trakya bölgesinde Yapılan terihöncesi araştırmaları*. În: *IX Türk Tarih Kongresi'nden ayırbasım*, Ankara, pp. 29—39.
- ÖZDOĞAN 1987 — M., *1986 Yılı Trakya ve Marmara bölgesi araştırmaları*. În: *Araştırma sonuçları toplantısı*, V, Ankara, pp. 157—173.
- PAVÚK 1962 — J., *Gliederung der Volutenkeramik in der Slowakei*. În: *ŠtZvesti*, 9, pp. 5—20.
- PAVÚK 1990 — J., *Ältere Linearkeramik in der Slowakei*. În: *StArch*, XXVIII—1, pp. 7—88.
- PAVÚK 1984 — J., Čochadziev, M., *Neolithische Tellsiedlung bei Gălăbnik in Westbulgarien*. În: *StArch*, XXXII—1, pp. 195—226.
- RACZKY 1976 — P., *Funde der Körös-Kultur in Tiszajenő*. În: *AR*, 103, 2, pp. 188—189 (rezumat în limba germană).
- RACZKY 1983 — P., *Questions of Transition between the Early and Middle Neolithic in the Middle and Upper Tisza Region*. În: *AE*, 110, 2, pp. 192—194 (rezumat în limba engleză).
- REINECKE 1978 — K., *Linearbandkeramische Forschungen im unteren Aitrachtal*. În: *Der Storchenturm*, 13, 26, pp. 48—83.
- STANEV 1982 — P., *Stratigraphie und Periodisierung der neolithischen Objecte und Kulturen in Jantrabecken*. În: *Godisnik-Sev Bălgaria*, VIII, p. 15 (rezumat în limba germană).
- STANEV 1985 — P., *Kultur- und Wechselbeziehungen Ursprung, relative und absolute Chronologie der neolithischen Kulturen in Zentralen Nordbulgarien*. În: *Godisnik-Sev Bălgaria*, XI, p. 29 (rezumat în limba germană).
- TROGMAYER 1964 — O., *Remarks to the Relative Chronology of the Körös Group*. În: *AE*, 91, 1, pp. 67—86.
- URSULESCU 1984 — N., *Evoluția culturii Starčevo-Criș pe teritoriul Moldovei*, Suceava.
- VASIĆ 1936 — M., M., *Preistoriska Vinča*, vol. IV, Belgrad.

WEINBERG 1954 — S., *The Relative Chronology of the Aegean in the Neolithic Period and the Early Bronze Age*. In: *Chronologies in Old World Archaeology*, ed. R. Erich, University of Chicago Press, pp. 86—107.

WEINBERG 1966 — S., *The Stone Age in the Aegean*. In: *CAH*, I, cap. X, Cambridge.

WEINBERG 1966 — S., *The Relative Chronology of the Aegean in the Stone and Early Bronze Ages*. In: *Chronologies in Old World Archaeology*, Copyright 1966, pp. 285—320.

The neolithic settlement from Satchinez (Timiș county)

SUMMARY

The settlement was discovered in 1987, the first excavations beeing made in 1988. A trench of 12×4 m. gave the folowing stratigraphic evidence (Fig. 1): 0—0,20 m., recent brown-black humus; 0,20—0,35 m., black-grey stratum that belongs to the Basarabi Culture; 0,35—0,55 m., yellow-grey stratum that belongs to the Vinča Culture.

From a group of 6 excavated pits, neolithic pottery was discovered in the 4th, 5th and 5th pits. This pottery is related to the Balkano-Anatolian phenomenon and may be asigned to the A 2 horizon of the Vinča Culture.

Due to a series of elements (the grey pottery, smoothed incisions, spiral ornamentations) the communities of Satchinez type should be considered at the basis of the Transdanubian Early Linear Band Pottery whose genesis draws back to the Vinča A 2 chronologic horizon. At the same time, similar communities to those of Satchinez trace their influences upon Körös and Szatmar II communities from Hungary. Thus the grey pottery, the bioconical bowls and the smoothed incisions made on the pots or under their rims may be transfered to those communities. These phenomena are assigned to the chronological horizon of Vinča A 2.

We established a parallel between Gradesnica C and Vinča A 2 culture through the painted import sherd presented on the plate I/9 with the bests analogies to the Gradesnica C phase, or Esztar group.